

I. DİN PSİKOLOJİSİ ANABİLİM DALI ÖĞRETİM ELEMANLARI KOORDİNASYON TOPLANTISI (İSTANBUL)¹

İlker YENEN²

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı tarafından tertip edilen “Din Psikolojisi Anabilim Dalı Öğretim Elemanları Koordinasyon Toplantısı” 25-26 Haziran 2009 tarihleri arasında İstanbul’da gerçekleştirildi.

İlahiyat Fakültelerinin Anabilim dallarının hemen hemen hepsinin ve bazı alanların her yıl düzenlemiş oldukları bu tür toplantılar (sempozyum, koordinasyon, kongre, buluşma vb) ülkemizde adeta bir gelenek haline gelmiştir. Din psikolojisi alanında şu ana kadar hiç gerçekleştirilmemiş olan böyle bir toplantı, 25 Haziran Perşembe günü saat 13:30’da Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kampüsündeki Camialtı S. Sevil Salonu’nda tanışma yemeğinin ardından, yine aynı kampüsteki dekanlık binasında yer alan Akademik salonda saat 14:00’te başladı.

Tertip heyeti başkanı olarak Prof. Dr. Veysel Uysal yaptığı açılış konuşmasında, toplantının ilk defa (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde) yapılıyor olmasından dolayı taşınmış olduğu niteliklere ve ne hikmettir ki Müslümanlar tarafından kutsal olduğuna inanılan bir zamana toplantının tevafuk etmesine değinerek programın verimli geçmesi, güzel ve yeni neticelere ulaşılmasına vesile olması temennilerinde bulundu. Ülkemizde Din Psikolojisi çalışmalarının, ilk başladığı dönemlerden günümüze geldiği seviyeye kısaca değinen Uysal, konuşmasının devamında akademisyenlerce alanın problemlerine, sıkıntılara, vizyon ve misyon olarak taşınması gerekenlerin neler olduğuna dair bilgilerin, hedef ve amaçların paylaşılmasının önemine değindiği sıcak ve içten konuşmasını bu alanda emeği geçen tüm hocalarımıza teşekkürle bitirdi.

Daha sonra ev sahibi olarak Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Raşit Küçük, toplantıyla ilgili duygu ve düşüncelerini içeren bir konuşma yaptı. Prof. Dr. Raşit Küçük öncelikle, Türkiye’de din psikolojisi anabilim dalı öğretim elemanlarının ilk defa bir araya geldiği bu toplantıya ev sahipliği yapmaktan, din psikologlarını Marmara Üniversitesi İlahiyat

¹ Bu toplantıda gündeme gelen konuları tüm boyutlarıyla ele almak ve hocalarımızın bütün konuşmalarını bu yazıya aktarmak elbette çeşitli zorluklardan dolayı (yazının formatı, kayıttaki bazı aksaklıklar vs.) mümkün gözükmemektedir. Bu yazıda elimizden geldiği kadıyla bu ilk toplantıyı özetlemeye çalıştık.

² Arş.Gör., DEÜ İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı.

Fakültesi'nde görmekten ve misafir olarak ağırlamaktan dolayı son derece mutlu olduğunu belirtti.

Sayın Küçük, bu yıldan³ başlamak üzere ülkemizde İlahiyat Fakültelerinin yeni bir evreye girme ihtimalinin yüksek olduğunu, Fakültelerin yaklaşık 5425 öğrenci alacağını, İlahiyat Fakültelerinin sayılarının arttığını belirterek, bu durumu gözden geçirip *daha iyi nasıl olabileceği hep beraber aramak zorundayız* dedi. Hocamız, özellikle Felsefe ve Din Bilimleri grubu altında olan din psikolojisi, din sosyolojisi ve dinler tarihi gibi dalların son derece önemli birimler olduğunu ve toplumlara yön verilmesi açısından güçlü olmaları gerektiğini ifade etti. Konuşmasının sonunda Sayın Küçük, bu toplantının gaye ve hedefleriyle ilgili olarak, din psikolojisi anabilim dalının problemlerinin ve daha iyiye nasıl gidilebileceğinin konuşulup tartışılacağı oturumlardan hayırlı neticeler çıkacağına inandığını söyledi.

Ayrıca önümüzdeki süreçte her bir fakülteye ve anabilim dalına önemli işler-görevler düştüğünü, dolayısıyla kaliteyi yükseltmenin yollarını aramamız gerektiğini (yaptığımız çalışmaları herkese anlatmak, yankı uyandıracak çalışmalar yapmak, dinî hayatın gerçekçi bir zemine oturtulması, dinin hurafelerden arındırılması, toplumsal bilinç oluşturmak, Kur'an ve Sünnetin psikolojik ve sosyolojik tahlili gibi) belirtti. Hocamız, bu toplantıda emeği geçen herkese ve katılımcılara şükranlarını sunarak, İstanbul'un güzelliklerini temaşa etmemizi temenni ederek ve başarı dilekleriyle konuşmasını bitirdi.

Oturum başkanlığını Doç. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu'nun yaptığı birinci oturumda, başta profesör hocalarımız olmak üzere bütün akademisyenler ve doktora yapan bazı öğrenciler özgeçmişleri ve yaptıkları çalışmalar hakkında bilgi verdiler. Ardından Prof. Dr. Ali Köse, yeni kurulan web sitesinin (dinpsikolojisi.org) tanıtımını yaptı. Sitenin daha iyi bir hale gelebilmesi için nelerin gerekli olduğunu, bizlere ne gibi görevlerin düştüğünü, bu sitede nelerin paylaşılacağını tartışmaya açık olduğunu ve herkesin web sitesini inceleyip görüşlerini belirtmelerini istedi. Doç. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu, iki günlük program hakkında bilgi verdikten sonra on dakikalık çay arası verildi.

İlk günkü oturumun ikinci bölümünün başında Doç. Dr. Ali Kuşat, bu yıldan itibaren geçerli olacak İlahiyat Fakültelerinin lisans programında bazı değişikliklerin planlandığını, özellikle Felsefe ve Din Bilimleri bölümü derslerinin azaltıldığını ve bu gelişmenin toplantı gündemine alınmasını önerdi. Bunun üzerine tertip heyeti ve konuşmacı olan hocalarımız, toplantının ikinci

³ 2009-2010 eğitim-öğretim yılı.

günü hem lisans hem de lisansüstü ders programlarının ele alınacağı bir oturumun yapılmasına ve orada yeni müfredatın da tartışılmasına karar verdi.

Prof. Dr. Hayati Hökelekli, bu toplantının tertip edilmesinden dolayı içinde yaşadığı buruk sevinci dile getirerek konuşmasına başladı. Din psikolojisi alanında tertip edilen bu ilk koordinasyon toplantısının çok geç kalınmış bir toplantı olduğunu ve diğer alanlarda olduğu gibi bu alanda da böyle bir organizasyona ihtiyaç duyulduğunu belirterek emeği geçen tüm hocalara teşekkür etti. Sayın Hökelekli; *öncelikle bu konuda öncü görevi üstlenen, bizlerle istişare ederek böyle bir toplantıyı hazırlayan buradaki arkadaşlara ayrı ayrı ben teşekkür ediyorum, tebrik ediyorum. Bu bir fedakârlıktır, bu bir hizmettir, onlar hizmetin ve fedakârlığın öncülüğünü yaptılar. Artık bundan sonra bir mazaretimiz kalmadı. Yani şeytanın bacağı kırıldı tabiri caizse, elhamdülillah! Bu toplantıların mutlaka her yıl tekrarlanması lazım. Şimdiden bunun devamını getirmek isteyen gönüllü arkadaşların olduğunu biliyorum. Toplantının sonunda, bir sonraki toplantının nerede, ne zaman yapılacağını istişare edeceğiz, birlikte karar vereceğiz* diyerek konuşmasına devam etti.

Bu alanda çalışma yapan tüm akademisyenlerin birbirleriyle diyalog kurmasının sağlayacağı güzel neticelerden bahseden Prof. Dr. Hökelekli, takdir ve vefa gibi önemli değerlere değinerek alana hizmet etmiş, öğrenci yetiştirmiş ve emekli olmuş tüm hocaların bu toplantılara bir şekilde çağırılmaları gerektiğini vurgulayarak geçmişten günümüze gelinen süreci, diğer disiplinlerle (din bilimleri, psikiyatri ve psikoloji bölümleri) olması gereken ilişkileri de özetleyerek ne gibi faaliyetler yapılabileceğinin üzerinde durdu. Din psikolojisinin ilahiyat alanında ve sosyal hayatta önemli bir alan olduğunu, son zamanlarda bu alana ilginin arttığını ve bunun memnuniyet verici olduğunu belirten hocamız, ilerleyen süreçte din psikolojisinin daha da gündemde olacağını öngörüldüğünü ifade etti. Öncelikle kendi aramızda bir meslekî dayanışma oluşturup ardından bu alanı tanıtmamız gerektiğinin üzerinde duran hocamız; pekâlâ “Ruh Sağlığı ve Din” isimli uluslar arası bir kongreyi, bu konuya ilgi duyan, bu konuda çalışan yerli ve yabancı psikolog ve psikiyatristleri de davet ederek, böyle bir organizasyonu yapabilecek potansiyelin ve imkânın var olduğunu söyledi.

Bu alanda yapılacak çalışmaların nasıl olması gerektiği hususunda hocamız, alan araştırmalarının daha da derinliği olan çalışmalar olması gerektiğini, uygulamaya dayalı çalışmalarda teorik ve kavramsal temelin yeterli seviyede olmadığını ve yapılan çalışmaların hayata, diğer disiplinlere katkı sağlayan çalışmalar olması gerektiğini vurguladı. Ayrıca bu disiplinde kullanılan referans (kuram ve yaklaşımlar) ve kavramları orijinalinden farklı olarak ve genelleştirilerek kullanıldığını, özellikle bazı temel kavramların (iman, inanç, din, dindarlık, dinî tecrübe, dindarlık tiyolojileri,) Türkçeleştirilmesinde büyük

sıkıntıların olduğunu, çalışmalarda bir ilkenin ve (iç)tutarlılığın olmadığını ve belki de bir “din psikolojisi sözlük” çalışmasının yapılması gerektiğini söyleyerek konuşmasını bitirdi.

İkinci konuşmacı olarak Prof. Dr. Hüseyin Peker, bu toplantının bu zamana kadar yapılamamış olmasından duyduğu üzüntüyü ve çok geç de olsa gerçekleştiriliyor olmasından dolayı duyduğu sevinci ifade ederek sözlerine başladı. Sayın Peker, İlahiyat Fakültelerinin kuruluşundan itibaren din psikolojisinin ilk yıllarındaki durumunu göz önüne getirdiğimizde şu anda gelinen noktanın sevindirici olduğunu söyledi.

Bazı konulara daha fazla önem vermemiz gerektiğini düşünen hocamız: *Günümüzde ülkemiz açısından pastoral psikoloji alanında gelişmeler söz konusu. Özellikle dinî inanç ve ritüellerin, ruhsal çöküntü içerisinde bulunan insanlara nasıl katkılarının olacağını ortaya koymamız gerekiyor* dedi. *Dinî başačkema*’yla ilgili yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu, uygulamalı olarak daha fazla çalışmanın istenilen düzeyde yapılması gerektiğini belirten Sayın Peker, DİB’nin önem vermesiyle birlikte Dinî Danışmanlık konusunda bir hayli gelişmeler olduğunu, müftülüklerde Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin yer aldığı Dinî İrşad ve Rehberlik bürolarının oluşturulmaya başlandığını ve sayısının giderek arttığını söyledi. Bu bürolarda verilen hizmetin bilimsel olarak nasıl yapılacağını bizlerin belirlemesi gerektiğini (özellikle pastoral psikoloji çalışanlar) ve bu konuyla ilgili bilimsel çalışmalar yapmamız ve DİB’ye rehberlik etmemizin önemli olduğunu dile getirdi.

Sayın Peker, *Kur’an Psikolojisi* çalışmalarının tefsircilerden önce, bunun için gerekli olan Arapça ve Kur’an bilgisine sahip olunarak bizlerin yapmamız gerektiğini, Temel İslam Bilimlerinin bazı anabilim dallarında din psikolojisi konularıyla ilgili yapılan çalışmaların eksik değerlendirmelere yol açtığını, hoş olmadığını ve bu konulara da ağırlık verilmesinin gerekli olduğunu ve Temel İslam Bilimleri bölümündeki alanlara da katkılarımızın olabileceğini zikretti.⁴ Ardından din psikologu kimliğimizle tefsir ve hadis alanlarında bazı çalışmaların bizler tarafından yapılabileceğini, özellikle biz akademisyenlerin ayetlere baktığımızda çok daha farklı şeyleri tespit etmemizin mümkün olabileceğini söyledi.

⁴ Sayın Peker burada, kendisinin bir meal çalışması olduğundan bahsetti. Kur’an-ı Kerim’in Meali, acaba uygun bir üslupla yazılması mümkün olmaz mı? Nesir şeklinde yazılan meallerin, Kur’an’ın kendine has üslubunun okuyucuya vermiş olduğu etkiyi vermediğini, hatta meallerin sıkıcı bir üslup sergiledikleri düşüncesinden hareketle on beş yıl önce deneme şeklinde yazmaya başladığı meal çalışmasının zamanla geliştiğini söyledi.

Din psikologlarının psikoloji, psikiyatri ve psikolojik rehberlik ve danışmanlık bölümlerindeki hocalarla yakın diyaloglara girmesi gerektiğini önemle vurgulayan hocamız, karşılıklı faydalanmanın olacağını, birbirimize olumlu katkılar sağlayacağını ve önyargıları ortadan kaldıracağını söyledi. Son olarak din psikolojisi dersine son zamanlarda büyük bir eğilimin olduğuna değinen hocamız, bu durumda dersi veriş metodunun (interaktif) önemli bir faktör olduğunu vurgulayarak konuşmasını bitirdi.

Prof. Dr. Hüseyin Peker hocamızın hemen ardından söz alan Doç. Dr. Öznur Özdoğan, Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim elemanlarından Prof. Dr. Nesrin Hisli Şahin'in, burada psikoloji bölümünü kurduğunu ve din psikolojisi dersini seçmeli ders olarak lisans programında yer almasında emeklerinin olduğunu söyledi. Şahin'in Din Psikolojisi Anabilim Dalı'nı Başkent Üniversitesi'nde oluşturmayı düşündüğünü ve bu gelişmenin yakın disiplinlerle ilişki hususunda önemli bir adım olduğunu söyledi. Sayın Özdoğan Hanımefendinin katkılarının ardından, Cumhuriyet Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümüne, aynı üniversitenin İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim dalından öğretim elemanı olarak geçen Doç. Dr. Üzeyir Ok söz aldı. Bu konuda hem yeni, hem de iyi bir örnek olarak gösterilen hocamız, özetle bu durumda neler yapılabileceğini konuşmacı hocalarımıza soru olarak yöneltti.

Bunun üzerine Prof. Dr. Hayati Hökelekli, din psikolojisinin ilişkili olduğu psikoloji, psikiyatri ve psikolojik rehberlik ve danışmanlık bölümleriyle kurulması gereken diyalog, olması gereken paylaşım ve bazı üniversitelerin psikoloji bölümlerinde açılması muhtemel Din Psikolojisi Anabilim dallarıyla ilgili olarak, öncelikle böyle bir alanın varlığını yaptığımız çalışmalarla o çevrelere tanıtmak gerektiğini söyledi ve bunun önemi üzerinde durdu. Ayrıca yine ilk etapta din psikolojisi dersinin Psikoloji Bölümlerinde seçimlik ders olarak konulabileceğini ve özel üniversitelerin bunun için daha uygun olacağını belirtti. Prof. Dr. Peker ise, din psikolojisi'nin aslında diğer bölümler tarafından da önemsendiğini ancak bir çekimserliğin olduğunu ve yeterli öğretim elemanı bulunamadığı için diğer bölümlerde okutulamadığını ifade etti. Prof. Dr. Recep Yaparel de bu konuda, kendi tecrübelerini de aktararak önemli katkılarda bulundu. Oturumun sonunda bir başka öncelikle yapılması gereken konu olan dindarlık ölçeğinin hazırlanmasına ve bu konuda bazı sıkıntıların yaşandığına vurgu yapıldı. Ardından toplantıya katılan akademisyenlerin katkılarına geçildi.

Hocalarımızın bu oturumun sonundaki katkılarını özetle sıralayacak olursak, Doç. Dr. Habil Şentürk, sosyoloji, psikoloji vb bölümlerde, değerler psikolojisi gibi bazı derslerin, din psikolojisine giriş babında değerlendirilebilecek türden dersler olduğunu, ayrıca tefsir ve hadis alanındaki

bazı hocaların, din psikolojisinin konuları arasında yer alabilecek türden (hatalı) yazılar, kitaplar kaleme aldıklarını ve bu konularda öncelikle din psikologlarının ilgilenmesi gerektiğini söyledi.

Arş. Gör. Dr. Hasan Arslan, din psikolojisi kitaplarında bu zamana kadar, *din psikolojisi, insanın nasıl olması gerektiği üzerinde değil de nasıl olduğu üzerinde durur* ifadelerine çok rastladık. *Hocam⁵ nasıl olması gerektiği üzerinde de durur* diyor. Bana göre bu bir dönüm noktasıdır. Ayrıca Sayın Arslan, çalışmalarda etkinliklerde (hatta bu etkinlikte de) heyecan unsuruna, coşkuya ihtiyaç olduğunu da belirtti.

Doç. Dr. Hasan Kayıklık, öncelikli konumuzun diğer bölümlerle ilişki ve bu bölümlerde din psikolojisinin ders olarak yer alması olmadığı kanaatinde olduğunu söyledi. Şu anda Türkiye’de din psikolojisi ne durumda, bizler ne durumdayız? diyen Kayıklık, ayrıca ileride nelerin yapılması gerektiğine ve bunu da yurt dışındaki (Batı’da) din psikolojisinin durumuyla Türkiye’deki durumun karşılaştırılmasından çıkacak sonuca göre karar verilmesinin önemine inandığını belirtti.

Doktora yapmakta olan bayan bir arkadaşımız, din psikolojisinin eğitim psikolojisinde kullanılabileceğini ve katkılarının olabileceğini, bununla ilgili olarak *dini yönelim ile sınav kaygısı arasındaki ilişkide hipnoterapi* adlı yapılmış çalışmayı örnek göstererek eğitim psikolojisiyle ilgili olarak benzer çalışmaların yapılabileceğini söyledi. Transpersonel psikoloji, ben ötesi psikolojisi, manevi rehberlik, tasavvuf psikolojisi ile psikiyatrik hastaların tedavisi arasındaki ilişki gibi konuların, üzerinde daha fazla durulması gereken konular olduğunu söyledi.

Prof. Dr. Hayati Hökelekli’nin toplantının son kısmında, yapılan katkılara bir açıklık getirmek ve genel bir değerlendirme yapmak amacıyla söylediklerini özetlersek: a) Araştırma konularının yapıldığı çalışmayla kaldığı, ilerletilmediği ve derinleştirilmediği; b) Araştırmacıların çalıştıkları konu hakkında aynı alanda önceden yapılmış çalışmaları es geçtikleri, görmezden geldikleri; c) Yapılan çalışmalarla ilgili ciddi tenkitler ortaya koyan, yol gösteren sağlıklı değerlendirme yazılarının araştırmacılardan beklendiği; d) Din sosyolojisine kıyasla din psikolojisi alanında önemli çevirilerin yapılmadığı, özellikle yurtdışında bulunmuş akademisyenlerden, örneğin William James’in⁶ veya Avrupa’da ya da ABD’nde okutulan bir Din Psikolojisi ders kitabının, temel klasik niteliğinde

⁵ Prof. Dr. Hayati Hökelekli.

⁶ DEÜ Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Anabilim Dalı Arş. Gör. Dr. Bekir Zakir Çoban ve yine aynı bölümde Din Psikolojisi Anabilim Dalı Arş. Gör. Cihad Kısa tarafından, William James’in *The Varieties of Religious Experience* kitabının çeviri çalışmaları devam etmektedir.

bazı eserlerin çevrilmesi gerektiği ve geç kalındığı⁷; e) Yabancı dilde yazılan makalelerin yabancı dilde yayın yapan dergilerde yayınlanması gerektiği; f) *Dindarlık ölçeği*'nin oluşturulmasının bu alanda öncelikli olarak ele alınması gereken bir konu olduğu; g) Dindarlık çalışmalarının sadece üniversite öğrencileri örnekleme üzerinden yapılmasının dindarlığın, özellikle olgun dindarlığın sağlıklı bir şekilde tespit edilmesi hususunda sorun teşkil ettiği, dolayısıyla çalışmalarda iyi bir örneklemin seçilmesinin, planlanmasının önemli olduğu⁸dur. Hocamız son zamanlarda gündeme gelen bir konuyla ilgili olarak naklen şunu gündeme getirerek konuşmasını bitirdi: *Müslüman bir toplumda insanlar, neden yoga-meditasyon gibi birtakım uygulamalara yönelirler. Bunun temelinde yer alan sebepler nedir? Toplumun gerçek sorunlarıyla ilgili nokta konular belirlenerek, toplum için gerekli olan çalışmalar yapılmalıdır.*

İlk günkü toplantının son kısmında Doç. Dr. Üzeyir Ok söz alarak, bu alandaki çalışmalarda bilimsel bir temelin olması gerektiğini, yani yapılan çalışmaların içindeki bölümlerin oluşturulması hususunda yurtdışındaki çalışmalarda olduğu gibi ortak kriterlerin belirlenmesinin önemli olduğunu söyledi. Sayın Ok ayrıca, günümüz insanının problemlerine yönelik (pragmatik) olarak çalışma konularının tespit edilmesi gerektiğini; web'de bir grubun oluşturulması ve burada çalışmaların paylaşılmasını; dernekleşmenin düşünülmesini; toplantının sonunda bir rapor oluşturularak bu toplantıların iki yılda bir yapılması kararına varılmasını söyleyerek şu öneriyle konuşmasını tamamladı: *Birkaç din psikolojisi akademisyenin bir araya gelerek bir proje bünyesinde ve 2-3 yıl içerisinde bir Din Psikolojisi El-Kitabı Projesi gerçekleştirebilir miyiz?*

Doç. Dr. Asım Yapıcı ise, akademisyen olarak sıkıştığımızı ve *bir araştırmacı olarak kâşif miyim mucit miyim bilemiyorum* dedi. Her birinin araştırma

⁷ Burada Doç. Dr. Habil Şentürk Bey, yurtdışında doktora yapmış akademisyenlerin doktora tezlerini Türkçe olarak yayınlamalarını talep etti ve buna Prof. Dr. Ali Köse'nin çalışmasını örnek verdi. Ancak Prof. Dr. Recep Yaparel, her doktora tezinin yayınlanamayacağını, özellikle bizim alanda her doktora tezinin yayınlanmasının bazı sakıncalar doğuracağını ve buna da (depresyon düzeyi yüksek çıkan) din ve ruh sağlığı üzerine yapılmış bir doktora tezinin sonuçlarının rapor edilmesinin ciddi olumsuzluklara yol açabileceğini, sonuçların nerede ve nasıl yayınlanmasının stratejik olduğunu ve konjonktürün iyi belirlenmesinin gerekli olduğunu söyledi.

⁸ Prof. Dr. Recep Yaparel burada, metodolojinin temel kurallarından biri olan; yapacağınız araştırmayı en az maliyetle yapmak yani bir kitleden hareketle -yanılabilirliğin yüksek olmasından dolayı- sonuca bir kitleden hareketle ulaşmayı söyleyerek katkıda bulundu. Hayati Bey de, o zaman belirlenen konunun, o örnekleme uygun olarak seçilmesi gerektiğini, örneğin Dindarlık ve Kişilik değil de Kimlik Arayışı, Anlam Arayışı gibi konular olması gerektiğini söyledi. Recep Bey ise orada bir hipotezin tespit edildiğini, dolayısıyla hipotez doğruysa o dönemdeki üniversite öğrencilerinin psikolojik sorunlarının en fazla olmasının kaçınılmaz olduğunu, dolayısıyla dindarlığın da ona göre çıkacağını hipotez olarak belirlendiğini söyledi.

planı ve yöntemleri (pozitif-amprik) farklıdır. Sayın Yapıcı, ülkede akademik alanda bir karışıklığın olduğunu, Hacettepe'nin siz kâşifsiniz dediğini, hakikat oradadır ve giderek siz onu keşfedeceksiniz. Diğer kesimin ise, hayır siz mucitsiniz, hakikati inşa edeceksiniz (yapılandırmacı yöntem) diyor. Biz hangisini yapacağız dedi. Ayrıca ölçeklerde genel-geçerlik, tutarlılık sıkıntılarının olduğunu ifade etti.

Hayati Bey oturumu bitirirken yine bazı önemli katkılarda bulundu. Hocamız, *bir zamanlar alan araştırmaları yapacak akademisyen bulamıyorduk, şimdi herkes ankete, ölçüğe dayalı araştırmalar yapıyor. Oysa çeşitli araştırma yöntemleri var ve bu yöntemlerle de çalışmalar yapılmalıdır. Örneğin psikobiyoğrafi çalışmaları bizde başarılı değil. Bir Mehmet Akif, bir Necip Fazıl; ateizm çalışanlar var, bir Aziz Nesin, bir Turan Dursun biyografi çalışmaları yapılmalıdır* dedi.⁹ Son olarak Hökelekli, alan araştırmalarına bağlı kalmanın doğru olmadığını, hayata katkı sağlayan çalışmalar yapmamız gerektiği dilekleriyle oturumu sonlandırdı.

Ardından İstanbul'un güzide tepelerinden biri olan Çamlıca tepesindeki İstanbul Büyükşehir Belediyesinin tesislerinde organize edilen akşam yemeğine hareket edildi. Burada hem mekanın büyüğü hem de hocalarımızın ilk defa bir araya gelmesi nedeniyle hoş diyaloglar ve güzel anlar yaşandı. Yemekte gün içerisinde gündeme gelen konularla ilgili konuşmalara, paylaşımlara ve katkılara devam edildi.

Toplantının Cuma günü sabah oturumu, yine Doç. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu Bey'in oturum başkanlığında, program akışıyla ilgili teklif edilen bazı değişikliklerin duyurulmasıyla başladı. İlk konuşmacı Prof. Dr. Recep Yaparel, gündeme gelen meselelerle ilgili yaptığı konuşmasında bazı problemlere değindi. Hocamızın öncelikli olarak ele aldığı konu, genç bir arkadaşımızın dile getirdiği; *yapılan çalışmaların teorik olduğuna kendisinin uygulamalı bir çalışma yapmayı tercih ettiği* üzerineydi. Genelde böyle bir kanaatin akademik camiada var olduğunu söyleyen hocamız, *teorik çalışma, uygulamalı çalışma; bir yerde teori vardır bir yerde de pratik vardır; teori pratikle uyummadığı zaman ise, teoride böyle de ama uygulamada bambaşka! Çünkü bunlar ayrı dünyalar ve bu hayati bölen pozitivist düşüncenin dayatması ve zihnimizde oluşturduğu kompartımanlardan kaynaklanan bir*

⁹ Prof. Dr. Recep Yaparel, gençlere konu seçtirirken ülkemizdeki konjonktürün de dikkate alınması gerektiğini vurguladı. Sayın Yaparel, teklif edilen çalışmalarla ilgili olarak Batı'da yapılan çalışma konularının doğrudan bize aktarılmasının sıkıntılar yaratabileceğini, (örneğin hastanelerde din adamlarının görevlendirilmesi; temel kaynaklarda kullanılan kavramların ülkemizde tam karşılığının olmadığını) belirten hocamız, zihinsel altyapısını çizmeden, zihinsel dünyamızda karşılığı olmadığı için konuların direkt alınmasının uygun olamayacağını, sosyal gerçekliğin çok iyi tespit edilip, geliştireceğimiz yöntemin o problemleri çözücü olması, problemi, içinden çıkılmaz hale getirmemesi gerekir dedi.

yaklaşımdır diyerek ve genç akademisyenlerde varolan teorik çalışmaların zayıf, lâfugüzaf olduğu; uygulamalı çalışmaların ise daha sağlam (daha iyi) çalışmalar olduğu şeklindeki ayrımın (yanlış anlayışın) düzeltilmesi gerektiğini söyleyerek konuşmasına devam etti.

Prof. Dr. Recep Yaparel, ayrıca SPSS bağımlılığına; bir akademik metnin nasıl okunacağına; bir özetin nasıl yazılacağına; Batı'da din psikolojisinin hak ettiği saygınlığı kazanmasının gerekçelerine;¹⁰ psikolojinin yaklaşımlarını benimseyen, yaklaşımlara taraf kaç akademisyen olduğunu (hocamız kendisinin bilişsel yaklaşımın sıcak yüzüne mensup olduğunu söyledi) sorarken, psikolojik yaklaşımları çalışmalarda, maalesef bütünlük sağlanmadan kullanıldığını ve teorileri bilerek araştırmalara başlanması gerektiğini vurguladı.

Yine hocamız, kullanılan araç ve metodların araştırmalardaki önemine; araştırmaya başlamadan önce teoriye katkı mı yapacağız yoksa bir teori mi üreteceğimizin tespit edilmesi gerektiğine ve öncelikle literatürün taranmasının ne kadar önemli olduğuna; araştırmacının sahip olduğu imkanları gözeterek nasıl araştırma yapacağına karar vermesinin araştırmacı için olmazsa olmaz olduğuna; *experiential experimental metot'a*; laboratuvarla sokağın birbirine benzeyip benzemediği problemine (*bireysel psikoloji ile sosyal psikoloji arasındaki tartışma: Sosyal psikolojinin ortaya çıkış gerekçelerinin başında, laboratuvara giren insan, sizin kimya laboratuvarımızdaki gibi değil! Tecrübeleriyle giriyor, dolayısıyla laboratuvarda elde ettiğimiz veriyi sokakta test etmedikçe sosyal psikoloji kuramlarına güvenilmez*) kendi tecrübelerinden de örnekler vererek değindi ve şöyle konuşmasını bitirdi: *Değerlerinizin farkında olacaksınız ve onları yaptığımız işe (araştırmalarımıza) buluşturmayacaksınız! Teşekkür ederim.*

¹⁰ Hocamız burada, *The Psychology of Religion: Theoretical Approaches* by Daniel N. McIntosh & Bernard Spilka 1997-New York kitabında din psikolojisinin hak ettiği saygınlığı 1990'lı yıllarda hala neden kazanamadığının tartışıldığı, C. Daniel Batson'un *An Agenda Item for Psychology of Religion: Getting Respect* makalesini değerlendirdi. Sayın Yaparel, özetle şunları söyledi: a) Daha iyi teorilere duyulan ihtiyaç: Binlerce uygulamalı çalışmanın nasıl okunacağı bilgisi, anlamlı hale dönüştürebilme ve uygulanabilir teknolojilere dönüştürme becerisiyle ancak günlük hayattaki problemler bu sayede çözülebilir; b) Daha iyi araştırma yöntemlerine duyulan ihtiyaç: Kullanılan araçların güvenilir geçerliliği özellikle din gibi bir konu için yetersiz olduğu ve burada kullanılan kavramların günlük hayatta karşılığının olmadığından da etken olduğu; c) Daha iyi bilimsel değerlere duyulan ihtiyaç: Psikolojiyi Dini savunmak için kullanılmaması, psikolojinin Kelam'laşmasının önüne geçilmesi gerektiği, psikolojiye nasıl bir değer atfedildiğinin öneminin vurgulanmasıdır. Bir hipotezi desteklemek gibi bir niyet araştırmacının zihninde zımnen de olsa araştırmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Sosyal bilimci değerlerini bir tarafa bırakarak objektif bir araştırma yapabilir mi yapamaz mı? Bunun çözümü mümkün değildir, ancak araştırmacı değerlerinin farkında olabilir.

Hocamızın konuşmasının ardından katılımcıların katkılarına geçildi. İlk sözü Öğr. Gör. Akif Hayta aldı. Türkiye'deki din psikolojisi alanında varolan teori ve kuram problemine değinerek, Allah kavramını kullanıp kullanmadaki endişelerini örnek olarak veren Hayta, *Batı'daki literatürü çok iyi öğrendik (ezberledik) ancak Doğu literatürünü kullanmaktan ürküyoruz* dedi. Türkiye'deki din psikolojisi çalışmalarında Batı'dan alınan teorilere aşırı derecede bir sadakat olduğuna ve bu kavramların Müslüman bir kültürle ne derece örtüştüğünü soru şeklinde Yaparel Hocamıza yönelterek, özellikle makalelerin yayınlanmasında bu problemlerden kaynaklanan sıkıntıların olduğunu da dile getirdi. Prof. Dr. Yaparel, benzer sıkıntıları zamanında kendilerinin (ikinci nesil din psikologlarının) de yaşadığını, bizim yaptığımız araştırmaların çoğunun, Batı'daki hipotezleri test etmek olduğunu ve aynı sonuçlar çıkmadığında, Batı literatürüne (bilim dünyasına), işte burada katkımızın olacağını şöyle diyerek ifade etti: *Sizin dininizde çevrenizde bu ilişki böyle, bizim çevremizde böyle. O zaman o Batılı da kendi teorisini, bakış açısını, o paradigmaya sığmadığı için değiştirmek zorunda kalacak. Biz o bilgileri alacağız ki bir takım değişkenlerle mukayese edebilelim ve elde ettiğimiz sonuçları, teolojik ekolojinin etki edip etmediğini, tartışma bölümünde dile getiririz* dedi.

Cuma günü ikinci sunumu, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır yaptı. Doç. Dr. Bahadır sunumunda, *II. Din Psikolojisi Öğretim Elemanları Koordinasyon Toplantısı'nın* 2010 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde *I. Ulusal Din Psikolojisi Kongresi (Din Psikolojisinde İmkanlar, Sınırlar ve Gelecek Vizyonu)* şeklinde yapılmasıyla ilgili hazırladığı taslak programı arz etti. Taslak programın herkese mail yoluyla gönderileceğini ve konuyla ilgili öğretim elemanlarının görüş ve önerilerine açık olduklarını ve hocalarımızdan katkılar beklediğini söyledi.¹¹

Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır'ın sunumunun ardından, gelecek yıl tertiplenecek olan toplantının niteliği hakkında tartışmalara geçildi ve hocalarımızın konuyla ilgili görüş ve önerileri alındı.

Öğleden sonra yapılan toplantıda ilk olarak Arş. Gör. Sevde Düzgüner, *Türkiye'de Din Psikolojisi Çalışmaları Hakkında Bir Değerlendirme (1869-2009 Kronolojik Bir İnceleme)** başlıklı bir sunum yaptı. Türkiye'de yapılan ilk din psikolojisi çalışmalarından günümüze kronolojik olarak bahseden Düzgüner Hanımefendi, yazılan ilk eserlerin ve kavramların üzerinde durdu.

¹¹ Prof. Dr. Hayati Hökekleli, kongrenin belirlenecek bir konu etrafında (Kişilik ve Din; Din Değiştirme vb) ve dışarıdan (yakın branşlardan) akademisyenlerin kongreye davet edilebileceğini, konunun uzmanlarına (özellikle anket ve ölçek geliştirmeyle ilgilenen) teklifler yapılabileceği katkısında bulundu.

Öğleden sonraki toplantıda ikinci konuşmacı, Yrd. Doç. Dr. Hasan Kaplan Hocamızdı. Hocamız da, *Bati'da Din Psikolojisi Çalışmaları (Geçmiş-Şimdi-Gelecek)** ile ilgili bir sunum yaptı. Sunumunun başında hocamız, eserlerini ve kuramlarını sık sık dile getirdiğimiz pek çok sakallı (din) psikolog ve sosyologun katıldığı ilk psikoloji konferansında¹² toplu olarak çekilen bir fotoğrafı gösterdi. Bu toplantıdan tam 100 yıl önce yapılmış olan konferansta çekilen bu fotoğraf, bizim almamız gereken daha çok mesafenin olduğunu göstermesi bakımından oldukça manidardı. Kaplan Bey'in sunumunun ardından 15dk çay arası verildi. Aranın ardından değerlendirme bölümüne geçildi.

Yoğun gündemden dolayı yüksek lisans ve doktora tezlerinin niteliği ve doktora tezi devam eden akademisyen arkadaşlarımızın tezleri hakkında bilgi verecekleri sunumlar iptal edildi. İlk oturumda gündeme gelen, İlahiyat Fakültelerinde önümüzdeki yıldan itibaren okutulacak olan yeni müfredat ve lisans-lisansüstünde okutulan din psikolojisi derslerinin müfredatları Prof. Dr. Hayati Hökekleli başkanlığında tartışıldı. Hocamız öncelikle kendi fakültesinde lisans ve lisansüstünde okutulan din psikolojisi ders müfredatı ve uygulamaları hakkında bilgi verdi. 2009-2010 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya geçecek olan yeni müfredatta Psikolojiye Giriş, Sosyolojiye Giriş derslerinin kaldırılmasının ve din psikolojisinin 3 krediye indirilmesinin ne gibi değişiklikler yaratacağının yanı sıra, seçimlik ders uygulamalarının nasıl olabileceğine, İlahiyat Fakültelerinin öğrenci yetiştirirken ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın din görevlisi yetiştirirken hangi amaç ve ilkelere göre hareket etmesi gerektiğine ve yeni müfredatın (özellikle Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü derslerinin) hangi düşünceden hareketle hazırlandığına dair tartışma, katılımcıların görüşlerine sunuldu.

Oturumun son kısmında toplantıya katılan akademisyen hocalarımızın toplantı ve gündeme gelen konularla ilgili görüş ve temennilerine geçildi.

Prof. Dr. Faruk Karaca, kavram ve tercüme konusunda sıkıntıların olduğunu ifade ederek bununla ilgili yapılan çalışmaların özellikle internette bir sohbet ortamının oluşturularak paylaşılması ve bilgi alışverişinde bulunulması; çalışılan konuların tespit edilmesi ve yerel bir veri tabanı oluşturulması; yüksek lisans tezlerinin ve makalelerin paylaşılması; din psikolojisinde hiç yapılmayan dönemsel araştırmaların (Cumhuriyet Dönemi Dini Hayat, 17.yy Dini Hayat vb)

* Bu sunumlar, dinsikolojisi.org web sitesinde yayınlanacaktır. Ayrıca Temmuz-2009'da Nobel Yayınevi tarafından piyasaya çıkarılacak olan Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi İlahiyat Özel Sayısı'nda, *Din Psikolojisi Alanında Türkiye'de Yapılan Bilimsel Faaliyetler Hakkında Bir Değerlendirme* başlıklı bir yazı da yayınlanacaktır.

¹² 1909 Clark Üniversitesi Konferansı.

yapılması gerektiği; lisansüstü derslerinin standartlaştırılması gibi konular üzerinde durdu. Ayrıca oluşturulacak bir komisyonca yazılacak olan bir Din Psikolojisi el kitabı'na ihtiyaç duyulduğu; çeviri çalışmalarının yapılarak güncel bir Dindarlık Ölçeği'nin hazırlanmasıyla ilgili Prof. Dr. Recep Yaparel, Prof. Dr. Faruk Karaca, Doç. Dr. Murat Yıldız ve Doç. Dr. Asım Yapıcı'nın yer alacağı bir ölçek komisyonunun oluşturulması ve seçilecek tezlerin özetlerinden meydana gelecek kitaplar yazılması tekliflerinde bulundu.

Arş. Gör. İlker Yenen ise, lisansüstü tezlerin ve makalelerin bir araya getirilmesiyle ilgili görevi, Arş. Gör. Dr. A. Vahit Sezen'le birlikte üzerlerine alabileceklerini söyledi. Yine Dr. Vahit Bey'le birlikte gerçekleştirmeye çalıştıkları *Türkiye'de Din Psikolojisi*¹³ projesinden de bahsetti. Din Psikolojisi alanının taşınması gereken vizyon-misyondan genel olarak bahseden Yenen, ele alınan tüm problemlerin, örneğin din psikolojisinin ve psikologlarının akademik çevrede ve toplumda tanınmadığı; din psikolojisi ders kredisinin azaltılması, vb hususların birbirleriyle bağlantılı ve arz-talep meselesi olduğunu söyledi. Güncel konularla ilgili din psikologlarının, akademik bir üslubun (dipnotlu vs'li) yanı sıra halka hitap edecek tarzda kitaplar, yazılar kaleme almaları ihtiyacına; güncel bir Din Psikolojisi kitabının, Din Psikolojisi Tarihi ve Din Psikolojisi ders kitabının hazırlanması gerektiğine; özellikle Ramazan ayındaki Hitabet ve İrşad vazifelerinde din psikolojisi konularına ağırlık verilmesine; yüksek lisans ve doktora benzer konuların çalışılması problemine; Din Psikolojisi akademisyen kadrolarının geleceğe yönelik olarak, MEB bursuyla yurtdışına gidip İlahiyat Fakültelerine dönecek olan öğrenciler de dikkate alınarak planlanmasına; araştırma yöntem ve teknikleriyle ilgili bazı problemlere (dipnot gösterilmesi, bibliyografya, tezlerin şekli ve yöntem sorunları) ve lisansüstü eğitimdeki uygulamalara değindi.

Ardından Prof. Dr. Recep Yaparel, Prof. Dr. Neda Armaner Hocamızın Samsun'a taşınırken yanında götüremeyeceği dokümanlar arasında bulduğu bir kitaptan bahsetti. Bu kitap Turan Yörükân'ın tercüme ettiği ve DİB'ça 1957'de yayınlanan, James E. Dittes tarafından kaleme alınan *Hristiyan Misyonu ve Türk İslamlığı*'dır. Bu kitapta Dittes'in Kayseri Talas'da Amerikan Koleji'nde görev yaparken Türkiye'deki Dinî Hayat hakkında yapmış olduğu gözlemlerin yer aldığını ve bizlere çok işin düştüğünü söyledi.

Daha sonra Doç. Dr. A. Vahit İmamoğlu Hocamız, din psikolojisine hizmet etmiş emekli hocalarımızı aramızda görme konusunun bir sonraki

¹³ Türkiye'de Din Psikolojisi adlı eserde ülkemizde yapılan din psikolojisiyle ilgili tüm bilimsel, akademik çalışmaların (lisansüstü tezler, makaleler, tebliğler, kitaplar, ölçek ve anketler) bibliyografik olarak yer alacağı bir çalışmadır.

toplantıda öncelikle ele alınmasını; toplantıların tarihleştirilmesi için bir plaket hazırlanmasını; araştırma görevlisi kadro talebinde bulunulmasını; din hizmetleri dersinin din eğitimi-din psikolojisi-din sosyolojisi arasında bir konsensüs oluşturularak ortak olarak verilmesini teklif etti ve din psikolojisinin geleceğini iyi gördüğünü bir sonraki toplantıda görüşme temenni ve dilekleriyle konuşmasını bitirdi.

Son olarak Prof. Dr. Hayati Hökekleli, toplantıdan tatmin olduğunu, zamanın yetmediğini ve ele alınması gereken konuların çokluğundan dolayı daha fazla toplantının yapılmasının icap ettiğini söyledi. Katılım ve istekten dolayı toplantıya katılan tüm akademisyenlere ve organize eden Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi bölümündeki hocalara tek tek teşekkür edip bir sonraki toplantıda buluşma temennilerinde bulunan Sayın Hökekleli sözü, oturumu yöneten Doç. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu'na bıraktı. Sayın Mehmedoğlu, organizasyon adına kendilerini çok huzurlu ve mutlu hissettiklerini ve inşallah bu birlikteliğin Konya'da da devam edeceğini söyledi. Prof. Dr. Veysel Uysal da bazı aksaklıklara rağmen toplantının beklenenden daha güzel geçtiğini, katılımlarından dolayı tüm akademisyenlere ve arkadaşlara teşekkür etti. Gençlerin çok konuşmadığını, Konya'da bunun telafî edilmesini istirham eden Sayın Uysal, kendilerine bir rol biçildiğini ve bu toplantıyı "Alilerinin"¹⁴ sayesinde yerine getirmeye çalıştıklarını belirterek, Alilerine de çok teşekkür etti ve konuşmasını şöyle bitirdi: *Alilerle başladık inşallah Velileri bekliyoruz, tamam mı?*

Oturların ardından Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bahçesinde toplu fotoğraflar çekildi. Sonrasında, kalan tüm hocalarımızla birlikte İSAM'da organize edilen ve YÖK üyesi Prof. Dr. M. Akif Aydın'ın da katılacağı yemeğe gidildi. Yemekte Prof. Dr. Aydın, din psikolojisi akademisyenlerini ağırlamaktan dolayı duyduğu memnuniyetten bahsederek yapılan bazı çalışmalardan söz etti. İlahiyat Fakültelerinde önümüzdeki eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya başlanacak olan yeni müfredatın, Bologna süreci; Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yeterli düzey ve seviyede yetiştirilmesi beklenen ilahiyatçı (din görevlisi); YÖK'ün planladığı yeni uygulamalar ve toplumun ihtiyacı göz önünde bulundurularak, özetle ülkemizdeki ve dünyadaki gelişmeler gözetilerek hazırlandığını söyledi. Başta Prof. Dr. Hayati Hökekleli, Prof. Dr. Recep Yaparel, Doç. Dr. Üzeyir Ok olmak üzere bazı hocalarımız söz alarak hazırlanan yeni İlahiyat programı hakkında, programın artı ve eksileriyle ilgili duygu ve düşüncelerini dile

¹⁴ Prof. Dr. Ali Köse, Doç. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu, Arş. Gör. Ali Ayten.

getirdiler. Yaklaşık bir saat süren karşılıklı konuşmaların ardından Zübeyde Hanım Öğretmen Evine hareket edildi ve burada yine hoş diyaloglar yaşandı.

Sonuç olarak; toplantının ilk olmasının yarattığı duygu ve heyecanın hemen hemen tüm hocalarımızda görüldüğünü söyleyebiliriz. Gerek oturumlarda yapılan konuşma ve sunumlarda olsun gerek diğer zamanlarda yapılan konuşma ve tartışmalarda olsun önemli paylaşım ve katkılar gerçekleşti. “Daha planlı ve düzenli olmalıydı” denebilecek bir durumun -ilk toplantı olmasına rağmen- hasıl olmadığını söyleyebiliriz, fakat İmparatorluk başkenti güzide bir şehirde böyle bir toplantı düzenleniyorsa, organizasyonda iz bırakacak bir gezi de (boğaz turu) olmalıydı.

Bu toplantıda teklif edilen ve gündeme alınan kararları şöyle özetleyebiliriz;

-Din psikologları derneğinin kurulması ve Din psikolojisi anabilim dalı öğretim üyeleri arasındaki iletişimin güçlendirilmesi ve bilgi paylaşımında bulunulması,

-dinpsikolojisi.org web sitesinin içeriğinin zenginleştirilmesi,

-Yüksek Öğretim Kurulu'nun İlahiyat Fakülteleri için hazırlamakta olduğu yeni müfredatta Din Psikolojisi derslerinin mevcut kredi ve saatlerinin korunması,

-Din psikolojisi yüksek lisans ve doktora tez katalogunun oluşturulması,

-Din psikolojisi alanında yabancı dille yazılan temel kaynakların Türkçe'ye çevirilmesi.

-Din psikolojisi alanında emeği geçen tüm emekli hocaların bir sonraki toplantıya davet edilmeleri ve bu konuya özen gösterilmesi,

-Din psikolojisi alanını zenginleştirmek ve bu alanda özellikle sosyal hayatta ihtiyaç duyulan konulara ağırlık verilmesi,

Bir sonraki toplantının ise 2010 Haziran veya Ekim ayında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mihmandarlığında Konya'da yapılmasına karar verildi.